

גאולת העבר וגאולת ההווה

פסחים ג, א

אלו עוברין בפסח,
בפתח הבבלי,
ושכר המדי,
וחמץ האדומי,
וזיתום המצרי,
וזמן של צבעים,
ועמילן של טבחים,
וקולן של סופרים.
רבי אליעזר אומר:
אף תכשיטי נשים.
זה הכלל: כל שהוא ממין דגן
– הרי זה עובר בפסח.
הרי אלו באזרה, ואין בהן
משום פרת.

המשנה פותחת בארבעה מאכלים ומשקים שיש בהם חמץ, ולכן, לפי פירוש ר' עובדיה מברטנורא, חייבים "להתבער מן העולם" בפסח. כפי שהגמרא מציינת, הפרטים המנויים בראש המשנה הם "ארבעה מיני מדינה" (בבלי, פסחים מב ע"ב). כל אחד מהם נקרא על שם מדינה אחרת – בבל, מדי, אדום ומצרים. כך מוזכרים ארבעה עמים ששעבדו את עם ישראל במהלך ההיסטוריה. שעבוד מצרים, גלות בבל ומדי (פרס), ולבסוף גלות אדום (רומא) שנמשכה גם בתקופת חכמי המשנה. נראה כי המשנה בחרה במאכלים אלו כדי לרמוז שביעור החמץ, ביעור המוצרים הללו מן העולם, מסמל את הגאולה משעבודי העבר ואת הגאולה המצופה משעבוד ההווה.¹

¹ ראה ירושלמי פסחים י, ב (לז ע"ב-ע"ג) שם מובא כי לפי אחת המשמעויות ארבע כוסות הן כנגד ארבע המלכויות ששעבדו את ישראל. המושג "ארבע מלכויות" מציין בדרך כלל את השעבודים שלאחר יציאת מצרים, ולכן תחת מצרים מופיעה בדרך כלל יוון ברשימת ארבע המלכויות (ראה מכילתא יתרו פרשה ט ד"ה רבי אומר).